

مسئول میز اقتصاد مرکز مطالعات راهبردی ژرفا تشریح کرد

۱۶ راهکار احیای اقتصاد در یامحور

با شریک کردن کشورهای همسایه و اقتصادهای نوظهور در منافع ناشی از توسعه اقتصاد در یامحور می توان زمینه همکاری آنها را فراهم کرد

محمسن شرفاقتنیایا

سیاست‌های کلی توسعه در یامحور که از سوی رهبر معظم انقلاب ابلاغ شده است؛ حاصل تدبیری چند دهه ساله، آینده‌نگرانه و خردمندانه است که سال‌ها از آن می‌گذرد. سال‌ها پیش مقام معظم رهبری بیان داشتند: اگر دولت و سایر مسئولان با نگاه راهبردی به مناطق دریایی به کمک بیابند این منطقه عظیم و مهم مکران می‌تواند توانایی‌های زیادی را برای جمهوری اسلامی به وجود آورد یا ایشان در بیانی دیگر فرمودند: امنیت دریا برای کشورهایی که سواحل دریایی دارند از جهتی مهم‌تر است؛ چون دریا یک وسیله ارتباطی عمومی بین‌المللی است. حضور قدرت‌ها و ملت‌ها در دریا یک حادثه استثنایی محسوب نمی‌شود، یک امر رایج و دایری است. اگر کشوری که همسایه دریاست و ساحل دریایی دارد نتواند دریا را در مجاورت خود امنیت ببخشد در واقع به ذکر است توجه به دریا در بند ۲۱ سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه، ابلاغی مقام معظم رهبری به خوبی مشخص است و در آن توسعه اقتصاد دریایی جنوب کشور در محور چاپهار – خرمشهر با تأکید بر سواحل مکران بیان شده است. از این سخنان و سایر بیانات معظم له به خوبی می‌توان اهمیت دریا را در دیدگاه ایشان و گوشزد آن به مسئولان در جهت توجه به حوزه دریا و به ویژه سواحل مکران مشاهده کرد. فارغ از آنچه باید اتفاق می‌افتاد اما این مهم به جهت گوناگون مورد غفلت واقع شده است. تحلیل حاضر در تلاش است تا طبق سیاست‌های کلی توسعه در یامحور ابلاغی از سوی معظم له به بررسی مختصر این راهبردها بپردازد. این موضوع در راستای مطالعه اسناد بالادستی انجام شده و در این مرحله با بررسی موشکافانه سیاست‌های کلی اقتصاد در یامحور که بنای نگارش دستورالعمل‌ها، مصوبات، اسناد، طرح‌ها و لوایح از تاریخ ابلاغ تاکنون است، به دنبال نگارش پیوست فرهنگی در خصوص پیشرفت اقتصادی مکران هستیم.

بررسی تفصیلی بندهای راهبردی

بند یک این سیاست‌ها به موضوعی اشاره دارد که سال‌هاست سبب بلاکلیفی مسئولیت نهادی توسعه در یامحور شده و موجبات کندی سرعت توسعه و انفعال در این حوزه را فراهم کرده است. سیاست‌گذاری یکپارچه امور دریایی و تقسیم کار ملی و مدیریت چابک و کارآمد دریا امری است که اگر به درستی اجرا شود می‌تواند سبب شکوفایی این مناطق و استفاده وافر از ظرفیت‌ها و فرصت‌های مناطق ساحلی و دریایی کشور شود. ضمناً لازم به ذکر است آنچه محوریت دارد توسعه این مناطق است نه آنکه چه نهادی این وظیفه خطیری را بر عهده داشته باشد. کاملاً مبرهن است عدم همکاری و تعامل مفید و سازنده بین نهادهای مرتبط با دریا این امر را مجدداً به تعویق خواهد انداخت. کثرت نهادهای تصمیم‌ساز و مجری در حیطه دریا از جمله وزارت راه و شهرسازی و زیرمجموعه‌هایی نظیر کشتیرانی بنادر و استانداری‌ها و فرمانداری‌ها، مناطق آزاد، ستاد توسعه سواحل مکران، وزارت جهاد کشاورزی با زیرمجموعه‌هایی نظیر شیلات، محیط‌زیست، نیروهای مسلح، وزارت نفت، وزارت نیرو، وزارت میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و بسیاری دیگر از نهادهای بخشی و فرابخشی موجب چنین ضرورت اولیهای در توسعه در یامحور کشور شده است. از همین رو روشن است که باید ساختاری مناسب با حوزه دریا به وجود آید یا ذیل نهادهای موجود تعریف شود که مسیر رشد و توسعه متفاوتی را در توسعه خشکی محور فراهم سازد. لازمه چنین کاری استفاده از ظرفیت نیروهای بومی، نخبگان علم و دانش به روز حوزه دریا و کاربست مدل‌های جهانی توسعه در یامحور با در نظر گرفتن مقتضیات و شرایط هر یک از مناطق دریایی و ساحلی کشور است.

هنگامی که صحبت از توسعه اقتصادی منطقه‌ای می‌شود یکی از معیارهایی که مورد توجه قرار می‌گیرد؛ ایجاد اشتغال پایدار در آن منطقه است. آنچه طبق بند ۲ سیاست‌های کلی توسعه محور بیان شده حاکی از اهمیت ایجاد مشاغل در یامحور است که ضمن حفظ ارتباط مردمان این مناطق با دریا و ارتزاق از منابع موجود در آن باعث کاربست علم و فناوری در شیوه‌های مر سوم و متداول شود. در این راستا لازم است ز ساخت‌های مرتبط با

اقتصادی کمترین ضرر را برای محیط زیست و زیست بوم این مناطق داشته باشند. در جهت چنین کاری توجه به علم و فناوری و خصوصاً تکیه بر دانش فنی و نیروی انسانی حائز اهمیت خواهد بود، چراکه اتخاذ تصمیم درست برای گسترش هر نوع فعالیت اقتصادی، منوط به آنهاست و در نهایت آنها هستند که مشخص می‌نمایند چه شیوه‌ای در تولید اجرا شود تا ضمن افزایش سطح تولید با کمترین ضایعات و آسیب‌های وارده به محیط زیست مواجهه شود. لازمه هر فعالیتی توجه داشتن به پشتوانه علمی آن کار از سوی سرمایه انسانی است، چراکه اگر غیر این شود، نه تنها منافع حاصل نخواهد شد بلکه موجبات خسارات جبران ناپذیر نیز خواهد شد. در همین راستا لازم است از توجه ویژه‌ای به تأمین ارتقای سرمایه انسانی موجود در این حوزه شود و مدیرانی متعهد و کارآمد زمام کار را بر عهده بگیرند. در این راستاست مطابق با بند ۶ سیاست‌های ابلاغی اقتصاد در یامحور اهتمام ویژه‌ای بر امر آموزش، پژوهش و تربیت نیروی تخصصی در فعالیت‌های دریایی دنبال شود. بدان معنا که نهادهای آموزشی و پژوهشی کشور شرایط را فراهم کنند تا جوانان و نخبگان کشور بتوانند موضوع دریا را به

«

تدوین طرحی جامع در راستای توسعه در یامحور، سبب ترسیم چشم اندازی آینده‌نگرانسه و مبتنی بر واقعیت‌ها شده که می‌تواند تجارعت صنعت کشاورزی و گردشگری را در راستای اقتصاد در یامحور همسو سازد و باعث پیوند میان آنها بر اساس دریا شود

«

اتخاذ راهبرد مبتنی بر اهمیت بخشی به کشورهای همسایه در فعالیت‌ها و تعاملات کشور و شریک کردن آنها در منافع ناشی از توسعه اقتصاد محور می‌تواند زمینه همکاری هر چه گسترده‌تر آنها را فراهم کند

عنوان یک راهبرد در اهداف خود قرار دهند و بر پایه و اساس آن به یادگیری و تحقیق بپردازند. بی‌شک نوآوری و فناوری در این حوزه با ترغیب جوانان علاقه‌مند قابل دستیابی است و ایجاد پارک‌های علم و فناوری مبتنی بر دریا در مناطق ساحلی کشور امری مهم و ضروری تلقی خواهد شد. البته نباید از ظرفیت دانشگاه‌های برتر کشور که فاصله زیادی با دریا دارند و تحقیقاتشان که عمدتاً بر دانش و فناوری خشکی است نیز غافل شد. در حوزه کارشناسی اجرایی و مدیریتی نیز با اتخاذ راهبردی مبتنی بر شایسته‌گزینی و با در نظر گرفتن آشنایی با شرایط ساحل دریا و جزایر اقدام به انتخاب مدیران کارآمد و متعهد کرد، چراکه اگر فارغ از این باشد مسیری که طی خواهد شد همان مسیری است که برای مناطق خشکی طی شده است و عملاً از اقتصاد در یامحور عواید ویژه به دست نخواهد آمد.

همان‌طور که پیشتر گفته شد دستیابی به توسعه اقتصاد در یامحور مقدور نخواهد بود مگر آنکه از ظرفیت‌های خارجی در کنار ظرفیت‌های داخلی استفاده شود. طبق بند ۷ این سیاست‌ها تلاش برای توسعه همکاری‌های اقتصادی تجاری و سرمایه‌گذاری در طرح‌های بزرگ مقیاس و دانش بنیان زیرساختی تولیدی و خدماتی موضوعی بسیار حائز اهمیت و نیازمند تلاش‌های بسیار است تا به ثمر بنشیند، بنابراین در راستای دستیابی به چنین هدفی اهتمام جدی نهادهای متولی امری انکارناپذیر است. اتخاذ رویکردی که موجب گره زدن اقتصاد کشورها به همدیگر شده است و آنها را به همکاری با یکدیگر سوق می‌دهد مقوم و بسترساز

چنین فعالیت‌هایی است، بنابراین با اتخاذ راهبرد مبتنی بر اهمیت بخشی به کشورهای همسایه در فعالیت‌ها و تعاملات کشور و شریک کردن آنها در منافع ناشی از توسعه اقتصاد محور می‌توان زمینه همکاری هر چه گسترده‌تر آنها را فراهم کرد. بدان معنا که اگر صرفاً بر اساس منافع کشور و بدون در نظر گرفتن منافع سایر کشورها به دنبال چنین مسیر توسعه‌ای باشیم آنها حمایت چندانی از این کار نخواهند داشت. پس می‌توان با تبیین این موضوع برای سران کشورها، شرکتهای بین‌المللی و چندملیتی زمینه‌ساز همکاری‌های هرچه بیشتر بین اقتصادها شد و از سویی دیگر شرایط مساعدتری در راستای توسعه در یامحور فراهم می‌گردد. البته صرفاً برای یادآوری باید بیان کرد که همکاری سا اقتصادهای نوظهور منطقه‌ای به معنی نفی همکاری با سایر کشورهای فرامنطقه‌ای در راستای این هدف نخواهد بود و حضور هر کشوری که بتواند به این موضوع کمک کند و مطابق با اهداف آن باشد توصیه می‌شود. عمده نقل و انتقالات کالاها به واسطه دریا صورت می‌پذیرد و دسترسی به آب‌های آزاد همواره یکی از مزیت‌های کشورهای در حاشیه آب‌های آزاد بوده است. بند هشتم از سیاست‌های اقتصاد در یامحور با توجه به این مهم کشور را در جهت پیشبرد هدف افزایش سهم در حوزه حمل و نقل دریایی در سطح جهان مورد توجه قرار می‌دهد.

گسترش حمل و نقل دریایی باعث می‌شود زیرساخت‌های مختلف برای اتصال خشکی به دریا فراهم شودد و زمینه‌ساز حمل و نقل ترکیبی شود. اتصال خطوط ریلی به مناطق ساحلی تکمیل کننده فعالیت‌های حمل و نقل دریایی خواهد بود که خواهد توانست جایگاه ایران را در حوزه ترانزیت جهانی افزایش دهد. همین امر موجب اهمیت ژئواکونومیکی می‌شود تا بر توسعه کشور بیفزاید و آن را به شریانی مهم برای حمل و نقل کالا و ترانزیت جهانی تبدیل کند و در نهایت منجر به گسترش همکاری‌های کشورهای منطقه با یکدیگر و با سایر مناطق جهان خواهد شد. بند آخر سیاست‌های کلی توسعه در یامحور نکته‌ای بسیار مهم و حائز اهمیت را به مسئولان گوشزد می‌کند و آن اینکه مبدا توسعه مناطق ساحلی بدون در نظر گرفتن مشارکت مردمان آن مناطق باشد، چراکه اگر اینگونه باشد توسعه آن مناطق فایده چندان بلندمدتی را برای ساکنان مناطق ساحلی و دریایی و کلیت پیشرفت و آبادانی کشور نخواهد داشت. در این صورت توسعه در یامحور تنها به عنوان فرصتی جدید برای فرصت طلبان خواهد شد. تا از آن سوء استفاده کنند. بدان معنا که نباید اجازه داد افرادی صرفاً به جهت منافع کوتاه مدت به این حوزه ورود کنند و با اتخاذ رویکردهایی منغعت طلبانه و صرفاً بر اساس منافع شخصی موجب عسر و حرج مردمان منطقه را فراهم نمایند. برای مثال افراد صرفاً برای کسب سود اقدام به خریداری عمده زمین در این مناطق کنند و با قیمتی گزاف به مردمان آن منطقه برای توسعه فعالیت‌های خود پیشنهاد دهند، بنابراین اگرچه حضور صنایع بزرگ برای توسعه این مناطق لازم است اما نباید سبب شود که از ظرفیت کسب و کارهای کوچک و متوسط مبتنی بر فعالیت مردمان بومی این مناطق غفلت شود. حال آنکه مردمان این مناطق با برخورداری از پیوند دیرینه با فعالیت‌های گوناگون این حوزه شناخت بهتری از نیازهای خود داشته و بهتر خواهند توانست مسیر توسعه منطقه را بر اساس نیازهای کشور و آن منطقه فراهم آورند. مزید بر آنکه تجربه نشان می‌دهد این مردمان بیشترین دلبستگی به آبادانی پایدار این مناطق خواهند داشت، بنابراین نباید به گونه‌ای عمل کرد که عملاً فرصتی برای مجال یافتن مردمان و سرمایه‌گذاران بومی و محلی این مناطق وجود نداشته باشد.

جمع‌بندی و ارائه راهکار

سیاست‌های ابلاغی توسعه در یامحور با محوریت قرار دادن ظرفیت‌های کشور و ارائه راهبردهای متناسب با آن می‌تواند یکی از نقاط عطف کشور در راستای ایجاد تمدن اسلامی باشد و به اهداف کشور در تحقق بخشیدن به گام دوم انقلاب اسلامی کمک کند. این سیاست‌ها با اتخاذ رویکردی بین‌المللی و مبتنی بر مدل بومی مسئولیت‌سنجینی را بر عهده فعالان و مسئولان این حوزه می‌گذارد که توجه نداشته‌ن به آن سبب تداوم توسعه نیافتن این مناطق در دهه‌های اخیر خواهد شد. یادداشت حاضر با تبیینی مختصر در تلاش بود تا به ارائه درک واقعی، درست و متناسب با شرایط کشور در راستای پیشبرد این سیاست‌ها بپردازد و در این راستا راهکارها و پیشنهادهای ذیل را ارائه می‌نماید:

۱. لزوم تبیین وظیفه و مسئولیت نهادهای مختلف در اتخاذ سیاست اقتصاد در یامحور به نحوی که هر نهاد جایگاه خود را در راستای این امر بداند و با شناخت کامل از مسئولیت خود گام‌های عملیاتی متناسب با فرصت‌های این مناطق را اتخاذ کند و در تلاش باشد تا چالش‌ها و مشکلات را برطرف کند یا به حداقل رساند.

۲. اهمیت بخشیدن به دریا از سوی نهادهای علمی و پژوهشی کار و محوریت قراردادن آن در کارهای آتی خود. بدون شک عدم ایجاد زمینه مشارکت آنان را در این مسئله فراهم کند.

۳. نیازسنجی از مردمان بومی و ساکن مناطق ساحلی با توجه به اقلیم‌های متفاوت موجود در مناطق ساحلی و دریایی کشور در راستای اتخاذ توسعه در یامحور مبتنی بر نیازهای کشور و مردمان مناطق مذکور.

۴. ایجاد مراکز تخصصی جهت توسعه بخشی فعالیت‌های اقتصاد در یامحور؛ این مراکز نباید به گونه‌ای باشند که صرفاً مبتنی بر تجارت باشند بلکه باید با کار و مطالعه روی عرصه‌های گوناگون فعالیت‌های اقتصادی دریایی زمینه اشتغال نخبگان و بومیان را فراهم کنند.

۵. دوری‌گزینی از پیشسبرد این سیاست در مرکز؛ مدیران و مسئولانی که وظایف آنها مرتب به دریاست نباید صرفاً به حضور در مناطق ساحلی و دریایی جهت بازدید اکتفا کنند بلکه با رصد حضور فعالانه با تمام چالش‌ها و مشکلات درگیر شده و گام به گام در راستای رفع آنها اقدام نمایند.

۶. ایجاد گفتمان اجتماعی در راستای حضور هر چه بیشتر مردم در این مناطق و تمتع از منافع و مزایای آن چه در جهت سکونت و چه در جهت فعالیت‌های مختلف اعم از گردشگری، سرمایه‌گذاری، تجارت و…

۷. اهتمام جدی بر تکمیل زیرساخت‌های فیزیکی مناطق ساحلی و دریایی خصوصاً جنوب کشور با محوریت اتصال خطوط ریلی به سواحل جنوب شرقی کشور، آبرسانی و اتصال به گاز خطوط لوله، احداث نیروگاه‌های جدید، به‌سازی و نوسازی مسیرهای جاده‌ای و توسعه بنادر در کنار نگاه بلندمدت برای ایجاد ظرفیت هاب هوایی در این مناطق.

۸. در پیش گرفتن توسعه در یامحور مبتنی بر استفاده از دانش و فناوری و فعال کردن زمینه حضور دانش بنیان‌ها در این مناطق و عدم اکتفا به شیوه‌های توسعه خشکی محور گذشته.

۹. غزم و اراده جدی از سوی دولت، فعالان اقتصادی و رابزنان کشور در راستای درگیر کردن کشورها و سرمایه‌گذاران خارجی در اجرای طرح‌های مربوط به این حوزه با ارائه شناخت به آنها و بیان فرصت‌ها.

۱۰. لزوم توجه بهنگاه‌های اقتصادی بزرگ کشور به این مناطق در راستای تکمیل زنجیره ارزش خود در عین فضا دادن به کسب و کارهای کوچک اقتصاد در یامحور بر پایه بومیان این مناطق.

۱۱. لزوم اتخاذ سیاست‌های شهرنشینی ساحلی مبتنی بر شیوه‌های نوین با ایجاد حداقل مشکلات زیست محیطی برای مناطق دریایی و ساحلی.

۱۲. اهمیت بخشیدن به دانش و فناوری ساخت بنادر، تجهیزات بندری شناور ها و… از سوی دولت و نهادهای نظامی مربوط با امکان مشارکت چندجانبه بین آنها و کاربست فارغ التحصیلان این حوزه.

۱۳. حفظ و بقای ساختار سنتی مناطق ساحلی در عین فراهم کردن زیرساخت‌های به روز و پیشرفته حوزه گردشگری جهت حضور گسترده گردشگران داخلی و خارجی در این مناطق.

۱۴. ضرورت توجه به تفریحات ساحلی و دریایی در راستای تقویت ورزشکاران کشور و زمینه‌سازی جهت حضور ورزشکاران خارجی با احداث زیرساخت‌های لازم و برگزاری مسابقات مربوط به هر حوزه در این مناطق.

۱۵. اهمیت تعریف صحیح و درست نقش آفرینی حضور نظامیان جهت ایجاد امنیت در این مناطق با اتخاذ رویکرد دهای صحیح و درست در راستای عدم ایجاد چالش‌های مربوطه جهت جلب و جذب فعالان اقتصادی و سرمایه آنها.

۱۶. لزوم حمایت همه جانبه دولت از سرمایه‌گذاران در این حوزه با تأکید بر توسعه مناطق کم برخوردار و ضعیف.